

MUSEUMSAVISEN

Nr. 56
Juli 2013
33. årgang

MUSEUMSFORENINGEN SØNDERSKOV

Sønderskov på vej

Bog om museets historie

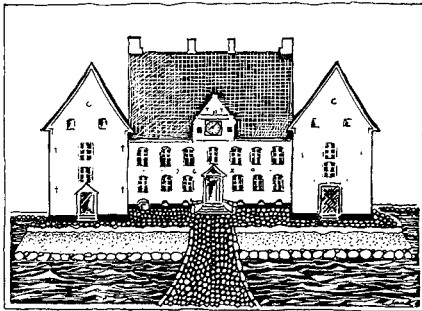
En næsten ukendt gravning

Sønderskovs bygnings-
historie - set med nye øjne

Nyt fra butikken

Arkæologi - Indiana Jones-
eller støvsamlersarbejde?

Museets åbningstider:

Tirsdag–søndag kl. 11-16.

Mandag lukket.

Kontoret er åbent hverdage 9.00–16.00.

Efter forudgående aftale med museets kontor er der også adgang for skoleklasser udenfor normal åbningstid.

Der er endvidere mulighed for at aftale gruppebesøg med introduktion og/eller omvisning, også udenfor normal åbningstid.

Museet på Sønderkov

Sønderkovgårdvej 2, 6650 Brørup

Tlf. 75 38 38 66 - Fax 75 38 38 65

E-mail: post@sonderskov.dk

www.sonderskov.dk

Museets faste medarbejdere:

Museumsleder: Bo Ejstrud

Museumsinspektør nyere tid: Peter Munch Jensen

Museumsinspektør nyere tid: Linda Klitmøller

Museumsinspektør arkæologi: Scott Robert Dollar

Museumsinspektør arkæologi: Anita Terp

Museumsinspektør arkæologi: Martin Egelund Poulsen

Museumsinspektør arkæologi: Lars Grundvad

Museumsinspektør arkæologi: Janne Krøtel

Bogholder: Ellen Marie Viuff

Museumsvært: Hanne Petersen

Museumsassistent: Joan Lindberg

Rengøringsassistent: Lis Johansen

Naturvejleder: Sam Bøgesgaard Sørensen

Holsted - Brørup - Vejen Egnens Museumsforening blev stiftet den 6. februar 1979 med det formål at oprette og drive et kulturhistorisk egnsmuseum. Med virkning fra 2007 er museumsforeningens navn i kraft af kommunalreformen ændret til "Museumsforeningen Sønderkov". Museet og Museumsforeningen har samme bestyrelse.

Formand: Inger Bråsch Gram, Villumsvej 4, 6683 Føvling, tlf. 75 39 82 59;

Medlemmer af forretningsudvalget: Bodil Baagø, Maltbæk; Eva Bræmer-Jensen, Sdr. Stenderup. Øvrige medlemmer: Ann Møller Gram, Rødding, Gunnar Krog, Brørup, Niels Rasmussen, Brørup og Lennart Madsen, Haderslev.

Udpeget af Vejen Kommune: Birgitte Wind, Rødding og Anker Ulsdal, Vejen

Kontingent 2013: 125,- kr. for enkeltmedlemmer og 175,- kr. for par.

Kontingentet omfatter partoutkort for årets besøg, ligesom foreningens medlemmer modtager Museumsavisen og meddelelser om aktiviteter.

Redigering og layout: Peter Munch Jensen

Sønderskov på vej

Den 3. juni 2013 var en vigtig dag for Museet på Sønderskov. Her var museet indkaldt til møde med Kulturstyrelsen i København for at afslutte forløbet omkring kvalitetsvurderingen fra 2010. Forud var gået et langt, og til sidst hektisk, forløb med udarbejdelse af planer og redegørelser for, hvordan museet skal udvikle og forbedre sig de næste år. Det endte godt. Efter et meget positivt møde i København kvitterede Styrelsen med brev, hvor man ”konstaterede med tilfredshed, at museet nu arbejder fokuseret på at videreudvikle museets samlede virksomhed. Dels for at opnå tilfredsstillende faglige resultater og dels for at skabe større bæredygtighed i alle aspekter af museets virksomhed.” Samtidig blev det slået fast, at ”kvalitetsvurderingen er hermed afsluttet.” (Kulturstyrelsen, brev den 6. juni 2013).

Der kan ikke være mange, der er i tvivl om, at der har været nogle turbulente år på Sønderskov. Måske er afgørelsen fra Kulturstyrelsen en god markering af, at nu bevæger vi os fremad igen. Vi bevæger os endda frem på en måde, så vi kan lade andre kigge os over skuldrene, og høre positive ord om vores arbejde og vores museum. Det kunne også bare passe, for her er det hele: Vi er et statsanerkendt kulturhistorisk museum. Vi ligger på, hvad der må være et af de smukkeste steder i Kommunen. Her er en stab af veluddannede og dygtige medarbejdere, og en stor gruppe af engagerede frivillige og medlemmer af museumsforeningen. Er man i tvivl, kan man læse praktikant Freya Kretschmars beskrivelse af museet på s. 16. Hele grundlaget for at have et godt museum findes

her på Sønderskov, så det skal være godt.

Det er ikke et grundlag, der er skabt af sig selv. Det fremgår tydeligt af den bog om Sønderskov, som udkom i juni, og som Agner Frandsen har lagt et stort arbejde i at få redigeret og udgivet. Som omtalt senere i bladet, blev den præsenteret ved en velbesøgt reception i juni. Resultatet er blevet en smuk og læseværdig bog; Et godt redskab og navigationspunkt for os, der ikke var med fra starten, og for alle, der er interesseret i museet og Sønderskov. Bogen sælges fra vores butik for 198 kr., og jeg vil anbefale den varmt.

Ugen før bogreceptionen åbnede vi særudstillingen ’Ulvetid – Kongeåegnen i ufredstider’. Den er lavet af museumsinspektør Peter Munch Jensen og fortæller om en række krige og deres konsekvenser her på egnen. Hovedvægten ligger på 1600-tallet, og der fortælles ikke kun om selve krigene, men også om deres følger, som den ’pest’, der nær havde lagt egnen øde i krigen 1658-60, og om sølvskatten fra Askov, der blev gravet ned i den samme krig. Særudstillingen kan ses i riddersalen og vil stå frem til november, hvor vi skal lave plads til julearrangementet. Jeg håber, at I finder tid til at se udstillingen inden da.

Det er et stort arbejde at sætte en udstilling op. Særudstillinger står traditionelt kun en sæson, mens permanente udstillinger til gengæld kan stå i årevis. Man kan godt besøge museer, hvor man tænker, at her er der da ikke sket noget de sidste mange år. Sådan skal det ikke være på Sønderskov. Derfor er det et vigtigt mål, at vi i fremtiden holder op med at tænke i permanente udstillinger,

som let kommer til at stå alt for længe. I stedet vil vi forny dele af museet hvert år efter en fastlagt plan, der har som mål, at alle rum skal være fornyet hvert femte år. Det betyder, at man som gæst vil opleve, at museet vil forandre sig lidt hvert eneste år. Denne plan sætter vi i værk fra næste år og starter med arkæologien i Thomas Juels stue og lidt senere på året med havestuen. Det ville være en stor opgave at udskifte en hel permanent udstilling. Men på denne måde bliver opgaven overskuelig i både tid og penge samtidig med, at vi forhåbentlig skaber et hus med mere liv i, og som kan vise den nyeste viden.

Vi vil også være bedre til at tiltrække flere gæster, og nye gæster. Her må man gerne hjælpe til! Der findes ingen bedre reklame end en mundtlig anbefaling, og man kan ikke sige andet, end at vi har et hus og et museum, som alle medlemmer af museumsforeningen roligt kan prale af ude omkring. Samtidig må vi hele tiden spørge os selv, hvem vi laver museum for, og om vi er gode nok til at fortælle historien til alle de mennesker, som vi gerne vil og bør have i tale. Her er skolerne selvfølgelig vigtige. Med en placering ude på landet, og et skolevæsen, der har vanskeligt ved at finde økonomien til at transportere børnene ud til museet, har det længe været en udfordring for Sønderkov. Men så må vi finde andre måder at gøre det på! Vi kan komme ud på skolerne; eller vi kunne bruge internettet til at skabe kontakt. Der findes nye måder at kommunikere på, som skolebørn finder helt naturlige, og som vi skal være åbne for at udnytte.

En anden gruppe, vi gerne vil gøre det nemmere for, er børnefamilierne. Det er ærlig talt ikke altid nemt at have børn

med på museum, og det gælder ikke bare her hos os. Som et første skridt er vi begyndt at indrette et børnerum, lige nu kun med nogle farver og særligt Sønderkovpapir. Men her er der plads til børnene, og vi kan allerede se, at det bliver brugt flittigt. Vi har også lavet et samarbejde med Enghave Dyre- og Naturpark. Det går ud på, at alle børn mellem 3 og 12 år, som besøger museet, samtidig får en gratis børnebillet til Enghave. Parken ligger kun 10 minutters kørsel fra Sønderkov, og det betyder, at der er oplevelser for hele familien til en hel dag, og til en meget billig pris. Vi håber, at rigtig mange vil nå at benytte sig af dette tilbud her i anden halvdel af sæsonen.

De gode historier kommer ikke af sig selv. Derfor er vores løbende undersøgelser og vores forskning vigtig. Udstillinger og foredrag er måske de mest synlige dele af museets arbejde, men bag dem ligger der et stort arbejde med udgravninger, indsamling og bearbejdning. Meget af dette er rutinearbejde for museumsfolk og noget, som mange mennesker ikke forestiller sig også sker bag murene. Men det er i dette arbejde, at grundlaget for et godt museum ligger, og derfor skal vi udvikle og styrke vores forskning. Samtidig er der krav udefra om, at museerne skal forske og udgive mere. Sådanne nye politiske krav kommer sjældent med flere penge, så vi skal ud og finde fondsmidler til at kunne skrive og udgive artikler og bøger. Det er et stort arbejde at søge fondsmidler hjem, og det minder til tider mest om at spille Lotto, for der er jo ikke gevinst hver gang. Men sådan er vilkårene i dag, og det skal vi nok klare. For her er nok at tage fat på. Med en baggrund i universitets- og forskningsverdenen må jeg

understrege, at jeg nærmest har været overrasket over, hvor meget her er at forske i. Vi ligger midt i en spændende egn med stærke historier, både med hensyn til de arkæologiske fund og med hensyn til den senere historie. Derfor forventer jeg meget af denne del af vores arbejde.

Et vigtigt skridt er at få bearbejdet det materiale, der allerede er samlet ind gennem årene. Lars Grundvads artikel om udgravningerne på Bække Mark er en fin lille illustration af de mange gode ting, vi har liggende i gemmerne, mens Søren Brøggers artikel er et bygningsarkæologisk nysyn på Sønderskov Hovedgård. Den er et uddrag fra et speciale, der er indleveret ved Århus Universitet i år.

Det har været turbulente tider på Sønderskov. Men nu går vi frem. Vi har visioner og planer for, hvordan vi skal udvikle os. Vi ved, at vi ikke skal prøve at forandre alting på én gang, men satser på en udvikling, der tager et skridt ad gangen. Vi har noget godt, og det vil vi gøre bedre. Som museum og som museumsforening har vi et fælles projekt, der er værd at udvikle og styrke, og værd at passe på. Vi hører altid gerne på gode forslag og konstruktiv kritik fra medlemmer af museumsforeningen. Vi lover ikke, at vi vil følge alle forslag, men vi lader os gerne inspirere. Så kom snart og besøg os på Sønderskov.

Museumsleder Bo Ejstrud

Bog om museets historie

Godt 70 mennesker var mødt op, da museet den 27. juni afholdt reception i Sønderskovs riddersal. Anledningen var udgivelsen af bogen "Sønderskov - et kulturhistorisk museum bliver til 1977 - 2010".

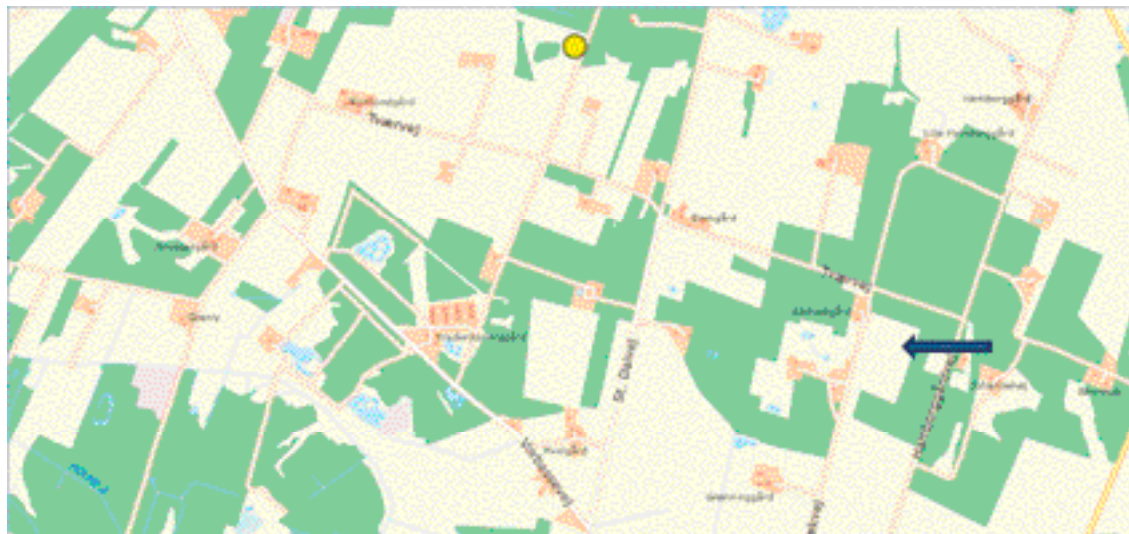
Redaktør på bogen (forside t.h.) er tidligere formand for museets bestyrelse Agner Frandsen, der har været ansvarlig for indsamlingen af stof og udgivelse på Poul Kristensens Forlag. Bogen er på 257 sider. Den er rigt illustreret og består af 3 dele:

- 1) Museets historie fra år til år.
- 2) 14 udvalgte artikler fra Museumsavisen.
- 3) 34 bidrag fra fagfolk og amatører, der har eller har haft med museumsarbejdet på Sønderskov at gøre.

Bogen kan købes i museets butik og koster 198,00 kr. Medlemmer af

museumsforeningen får 10% i rabat. Vi sender gerne bogen pr. post, dog skal der betales for forsendelsen. Den kan bestilles på mail: jl@sonderskov.dk, eller ring til Joan Lindberg på tlf. 7538 3866 i museets åbningstid.

Figur 1. Med gul cirkel er her markeret placeringen af to udgravninger, som blev foretaget i henholdsvis 1988 og 1990. Blå pil viser det berømte Klebæk Høje monument, som endnu er et besøg værd. Grafik: www.Kulturarv.dk.

En næsten ukendt gravning

I 1988 og 1990, da Museet endnu var purungt, foretog en amatørarkæologisk gruppe to fornemt udførte arkæologiske undersøgelser af en gravplads fra årene omkring Kristi fødsel. De samlede udgravninger blev dagligt ledet af daværende museumsleder Svend Aage Knudsen. Årsagen til undersøgelserne var, at en lokal landmand skulle rydde et levende hegn, som lå lidt nedenfor en stor bronzealderhøj. Lokaliteten var beliggende på Bække Mark, få hundrede meter nordvest for de velkendte Klebæk Høje (fig. 1).

Det følgende vil være en fortælling om, hvad der blevet fundet på Bække Mark for snart 25 år siden.

1988-udgravningen - den første urnegrav

Ved rydningen af hegnet stødte landmanden på en stor bunke kampesten, som voldte en del problemer for hans

maskine. På grund af det besvær, stenene forskyldte, måtte rydningen gentages flere gange over det pågældende område. Pludselig blev det bemærket, at der mellem stenene lå flere potteskår. Landmanden ringede derfor troligt til Museet på Sønderskov, som i al hast iværksatte en nødudgravning af de fundne potteskår.

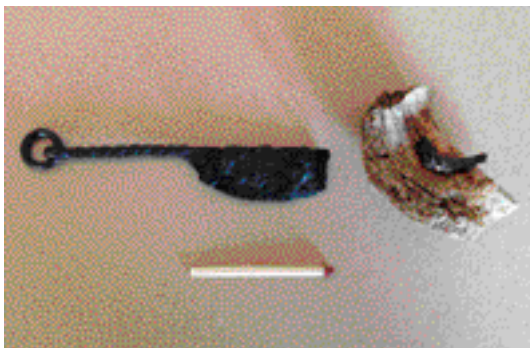
Det præcise fundsted var tydeligt ud fra forekomsten af de mange kampesten, som landmanden havde ramt. Museets amatørarkæologigruppe og museumsleder S.A. Knudsen kunne derfor hurtigt igangsætte en grundig afrensning omkring stenene. Udgravningsfeltet udgjorde kun ganske få kvadratmeter, men de erkendte levn var meget sigende. Det var således tydeligt, at der var tale om en gravplads, hvor gravene fremstod som urnegrave eller brandgrave.

De indledningsvis fundne potteskår viste sig at stamme fra en urne, som var

Figur 2. Det først fundne urnekar ses her rentegnet. Bemærk den sirligt udførte ornamentik. Dette kar er det hidtil eneste fundne af denne type i Vejen Kommune. Tegning: Bente Grundvad. Museet på Sønderskov.

blevet placeret i kanten af den store stenlægning. Eftersom urnen ikke var decideret nedgravet, var udgravningen af denne hurtigt overstået. Selve urnekarret (fig 2.) var af en ganske tidstypisk variationstype, mens gravgodset var

Figur 3. Kniv fra urnen fundet i 1988. Bemærk det fornemt udførte greb, der slutter i et øsken. Odden blev fundet siddende fastrustet på et stykke brændt knogle i urnen. Foto: Museet på Sønderskov.

langt mere interessant. Eksempelvis blev der fundet en lille fin jernkniv med snoet greb, som afsluttedes i et øsken. Bladet var desværre knækket ved spidsen, men odden blev heldigvis fundet fastrustet på et brudstykke af brændt knogle (fig. 3).

Fra den første urne kom desuden to dragtnåle. Den ene var en ca. 14 cm lang jernnål, som forelå i to dele. Da denne første nål blev fundet, virkede den så velbevaret og ren i overfladen, at den umiddelbart mest lignede bronze. Den efterfølgende konservering viste dog, at det var tale om en jerngenstand. Den anden jernnål var desværre meget rusten og var brækket i to dele. Nålehovedet havde en antydning af konisk facettering, mens den øverste del af skaftet var snoet.

Stenlægningen, som urnen var placeret på, skulle også vise sig meget interessant. Alle stenene blev indledningsvis

Figur 4. Urnen fra graven, som blev udgravet i 1990, ses her rentegnet. Karret var næsten helt bevaret og blev fundet sammen med et helt service, som var blevet brændt sammen med den afdøde. Tegning: B. Grundvad. Museet på Sønderkov.

fjernet, og underneden fremtonede der sig en oval form i undergrundssandet. En form, der er helt typisk for jordfæstegrave, dvs. grave, hvor de afdøde nedlægges i ubrændt tilstand. Nedgravningen skulle vise sig være ca. 2,5 m dyb, hvilket dog betød, at forventningerne til gravgodset gradvis steg. Det måtte jo givetvis være en grav hørende til samfundets elite. Hvorfor skulle man ellers besvære sig med at grave så dyb en grav og derefter dække den med en stenrøse? Imidlertid viste nedgravningen sig at være aldeles tom for fund. Skuffelsen var stor.

Efter udgravningen af det dybe hul blev det besluttet at overlade marken til landbrug igen. Det blev dog aftalt med

lodsejer, at han skulle henvende sig til Museet, hvis der igen skulle fremkomme potteskår eller andre genstande.

1990-undersøgelsen - endnu en urnegrav og flotte gravgaver

Allerede to år senere ringede han. Igen var der dukket lidt potteskår op på hans marker. Stedet var beliggende få meter vest for den tidligere udgravning. Med stor velvilje fra landmanden blev endnu en nødgravning iværksat. Igen var der tale om en meget lille undersøgelse. Det vigtigste fund var en urnegrav, hvor det på selve urnekarret (fig. 4) endnu lå en skål vendt på hovedet, der er blevet brugt som låg. Urnen var tilnærmelsesvis intakt og gravgodset ligeså. I urnen blev

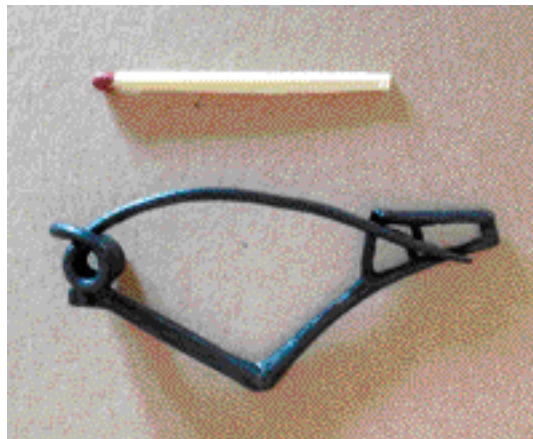
fundet ca. 900 g brændt knoglemateriale og et enægget, 20 cm langt knivblad samt en meget velbevaret jernfibula (fig. 5). Særligt fiblen var vel daterbar. Foruden gravgaverne var der medgivet 9 bikar, som lod til at være et samlet service. Blandt bikarrene sås kar, skåle og kopper. Desværre var bikarrene kraftigt prægede af ligbålets varme, hvilket betød, at de ikke kunne sammenlimes. Ud fra især jernfiblen kunne graven dateres til sen førromersk jernalder, præcis som den først fundne urnegrav.

Efter denne udgravningsetape tilhørte beretningsansvaret Museet på Sønderkov. Men udgravningen blev desværre glemmt med årene, og fundene blev sat på magasin uden yderligere analyser.

Først i det tidlige forår 2013 blev museet igen opmærksomt på fundene fra Bække Mark. Det skete ved en magasin-gennemgang, hvor de to nærmest intakte kar pludselig blev interessante. Særligt det ene var spændende, da det var af en type, som fremstod som unik for museets ansvarsområde. Efter en mindre arkivalisk undersøgelse kunne fundstedet nogenlunde bestemmes, men der forelå ingen afsluttende beretning for projektet.

Tak til amatørgruppen

Der skal lyde en stor tak til den gruppe begavede amatørarkæologer, som udførte de to udgravninger så flot. Det samlede registreringsarbejde var udført i så høj kvalitet, at både tegninger og fotografier endnu kunne bruges 25 år senere. Undertegnede har således været i stand til at afslutte det arbejde, de påbegyndte - et beretningsarbejde, der blev udført med en vis beundring. En særligt stor tak går til Karen Thygesen,

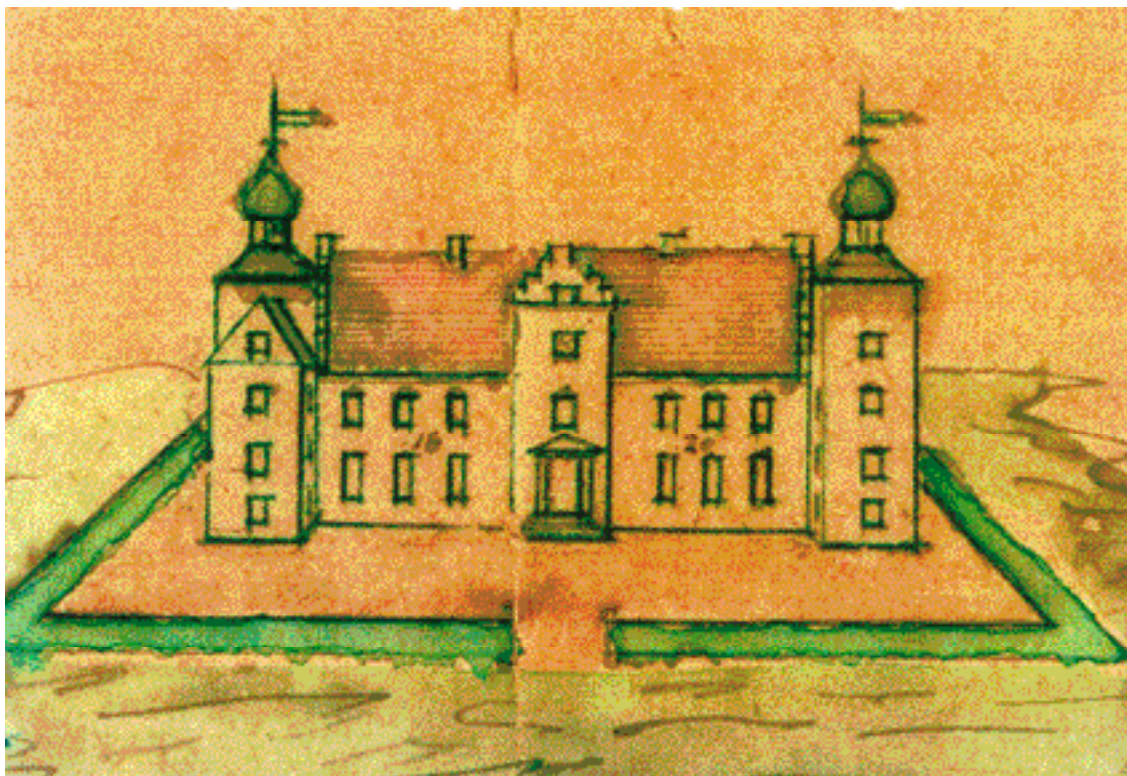

Figur 5. Den meget velbevarede dragt-fibula, som blev fundet i 1990, ses her færdigkonservet. Genstanden er så velbevaret, at nålen og fjederen endnu virker. Nålen sad ved skuldrene på brugeren og låste der tøjstykkerne sammen. Foto: Museet på Sønderkov.

som deltog i 1988-udgravningen. Takket være hende var det muligt at køre til Bække Mark og få præciseret fundstedet.

Resultatet af udgravningen var allerede for 25 år siden bemærkelsesværdigt, men det er først i denne digitale tidsalder, at fundet kommer til sin ret. Især når der sammenholdes med de øvrige samtidige urnegravpladser fra Danmark. Ved sådanne sammenligninger fremgår det eksempelvis, at særligt den først udgravede urne er af en meget sjælden type, hvilket ses ved den fornemme prikudførte ornamentik og karrets randparti. Dette kar er endnu det eneste af sin type i Vejen Kommune.

Arkæolog Lars Grundvad

Ældste tegning af Sønderkov set fra nord. Formentlig udført mellem 1768 og 1796. Bemærk det endnu stående tårn ved busets sydøstlige hjørne og de to hjørnetårnes højde.

Sønderskovs bygningshistorie – set med nye øjne

I forbindelse med Sønderskovs restaurering og indretning til museum i slutningen af 1980'erne foretoges en række små arkæologiske udgravninger i herregårdsbanken ligesom selve bygningen blev undersøgt for spor efter forandringer og ombygninger. Mens resultaterne af bygningsundersøgelserne blev publiceret af arkitekt Steffen M. Søndergaard, blev materialet fra de arkæologiske udgravninger aldrig bearbejdet, sammenfattet og offentliggjort. Trofaste læsere vil dog muligvis kunne huske enkelte foreløbige artikler i Museumsavisen, som blev udgivet, mens undersøgelserne stod på. En samlet

redegørelse blev det aldrig til.

På museet lå således et omfattende udgravningsmateriale i form af fotografier, tegninger og genstande, som sammenholdt med historiske dokumenter og bygningsspor i den nuværende hovedbygning ville kunne nuancere herregårdens bygningshistorie. Dette blev emnet for mit speciale i middelalder- og renæssancearkæologi, hvoraf de væsentligste træk vil blive gennemgået i denne artikel.

Sønderkov nævnes første gang i 1448, hvor Jakob Nielsen måtte overdrage sin anpart i gården til Ribe Domkapitel, da han var ufri og derfor ikke kunne

besidde en herregård. Gården kan dog udmærket være betydeligt ældre, og dens oprindelse fortaber sig således i historiens tåger. Ingen skriftlige kilder fortæller om herregårdens udseende eller indretning, før en række brandtaksationer i midten af 1700-årene. Mur-ankrene i hovedfacaden viser årstallet 1620, hvilket umiddelbart synes at indikere opførelsestidspunktet for den nuværende hovedbygning. Sådanne årstal kan dog også markere gennemgribende restaureringer eller ombygninger, hvilket eksempelvis kan ses på Føvling Kirkes tårn, hvorfor Sønderskovs nuværende bygning i princippet kan være ældre. Murankrene blev således ikke vurderet som egnede til alene at give en sikker datering af huset, som dog senest må være opført 1620.

Et ældre Sønderskov

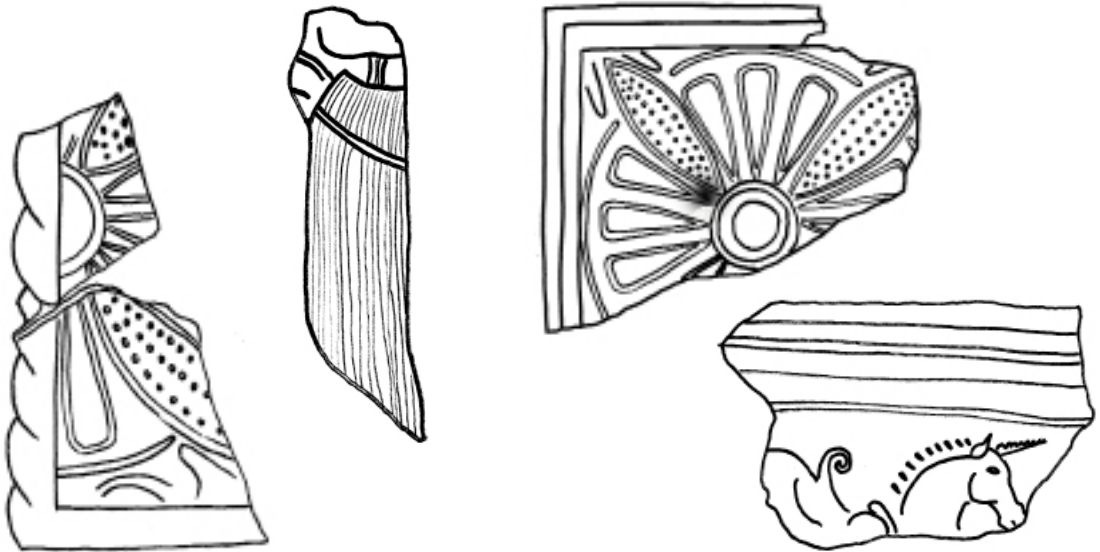
De arkæologiske udgravninger bestod hovedsagelig af en række smalle grøfter til kabler og dræn på kryds og tværs af herregårdsbanken. Grøfterne gav et godt indblik i bankens opbygning og de forskellige lag, men kun et sparsomt indblik i de ældste bygningsspors udstrækning under den nuværende gårdsplads.

De tydeligste spor efter et ældre Sønderskov blev registreret i form af et spinkelt fundament, en såkaldt syld, fra en nord-sydvendt bindingsværksbygning lidt nordøst for den nuværende hovedtrappe.

Inde i bygningen stod resterne af en bageovn opført i munkesten. Som type har den været meget lig den bevarede ovn i herregårdskælderen, dog havde den øverste del af ovnkappen været udført i ler og ikke teglsten. Gulvet i bygningen bestod af tværgående planker, lagt på strøer i et afretningslag af sand. Flere mulige syldstensrækker længere mod vest på banken fortæller, at flere bygninger havde stået samtidigt, men deres udstrækning og størrelse var ikke mulig at fastslå. Bindingsværksbygningerne var opført direkte på den naturlige overflade, men i forbindelse med opførelsen blev terrænet syd for den nuværende hovedbygning hævet en smule, formentlig for at udjævne det hældende terræn og skabe en plan overflade at bygge på. Der blev ikke fundet spor efter en voldgrav, og det er derfor muligt, at gården var helt ubefæstet og har fremtrådt som en almindelig stor bondegård.

Billede fra udgravningen af bageovnen fra det ældre Sønderskov. Indfyringskanalen ses nederst til højre. Det sorte lag til højre i billedet er brandlaget fra ildebranden, der fortærede huset.

Fragmenter af forskellige figurkakler fra slutningen af 1500-årene og starten af 1600-årene. Kaklerne var vigtige for dateringen af det ældre Sønderskov.

Ildebrand

Et tykt lag af trækul, som blev observeret over det meste af banken, afslører, at bygningerne var gået til ved en brand. Laget var kraftigst over bygningen med ovnen, hvor gulvbrædderne ligeledes var forkullede. Herover indeholdt laget bl.a. vinduesglas, sodsværtede vingetagsten, jydepotteskår og fragmenter af figurkakler fra en kakkellovn. Ingen af disse genstande var ældre end anden halvdel af 1500-årene. Figurkaklerne viste sig væsentlige for dateringen af bygningerne, da en del af disse tidligst kunne være produceret i årene umiddelbart efter 1600.

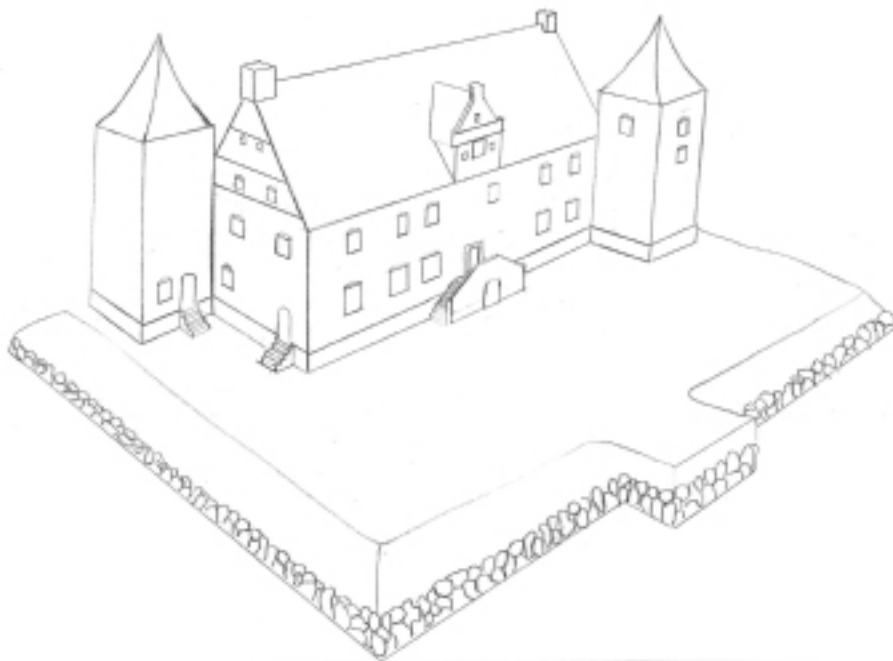
Bygningerne fra denne fase synes således tidligst at være taget i brug i anden halvdel af 1500-årene og brændt ned kort herefter, før 1620. Ingen dokumenter fortæller om brandens årsag, men brandlagets tykkelse og udbredelse viser, at den har været ganske voldsom, så voldsom at man umiddelbart efter

branden påbegyndte opførelsen af den nuværende herregårdsbygning.

Det nuværende Sønderskov

Således synes det sandsynligt, at årstallet 1620 i facadens murværk daterer afslutningen på opførelsen af det nuværende Sønderskov. Ejer og bygherre var med al sandsynlighed Thomas Juel, selvom Sønderskovs ejerhistorie på dette tidspunkt ikke kan dokumenteres med fuldstændig sikkerhed.

Ved opførelsen udgravedes først kældrene til den nuværende hovedfløj, vestfløjen og en tilsvarende nu nedrevet fløj ved hovedfløjens sydøstlige hjørne. De to sidstnævnte havde oprindeligt karakter af tårne, som rejste sig en etage højere end hovedfløjen. Herefter rejstes kældervæggene af store marksten, og et 60-110 cm tykt lag ler blev fordelt omkring kældervæggens yderside og over hele pladsen. Leret stammede formentlig fra opgravningen af voldgraven. Således

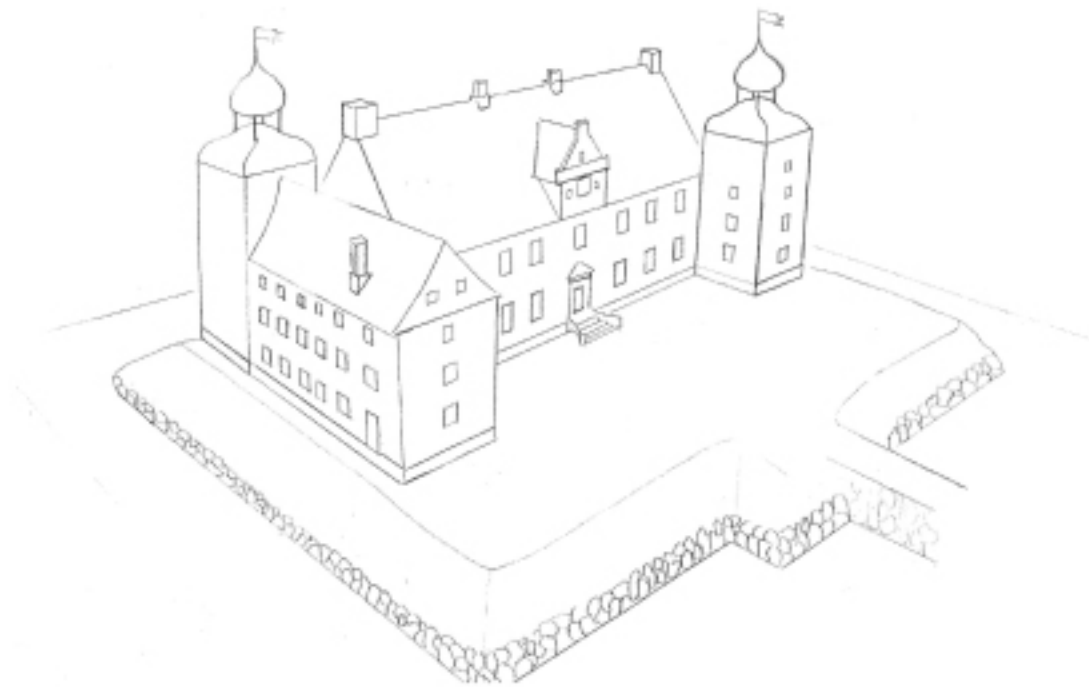
Sønderskov, som det formentlig har taget sig ud omkring 1620, set fra nordøst.

skabtes den nuværende rektangulære herregårdsbanke, en type som var hyppigt benyttet i 15- og 1600-tallets danske herregårdsbyggeri. Efter etableringen af kælderens og kældervæggene blev resten af murværket rejst i de store munkesten, som var det almindelige murstensformat gennem det meste af middelalderen og renæssancen. Spor efter de ældste vinduesåbninger blev ved restaureringen i 1980'erne optegnet i murværket og er således synlige den dag i dag, ligesom en oprindelig vinduesramme er bevaret og tilgængelig i hovedfløjens gavl under østfløjens tag.

Planløsningen med hovedfløjen og de to diagonaltstillede hjørnetårne kendes fra flere herregårde i Danmark og Skåne, men alle disse blev opført i midten eller anden halvdel af 1500-tallet, hvor

de urolige år omkring reformationen i 1530'erne stadig var i frisk erindring.

Tårnene gjorde det muligt at holde alle hovedfløjens fire sider under ild ved et angreb. Men behovet for et forsvarsdygtigt anlæg gled efterhånden i baggrunden, og lignende anlæg kendes ikke fra 1600-årene. Sønderskov har således allerede ved opførelsen været mærkelig forældet og bagudstræbende i sin fremtræden. Adgangen til det nye hus skete via en vindebro, hvoraf resterne af brofæstet endnu kan anes umiddelbart øst for den nuværende bro over voldgraven. I 1670'erne kom bonden Hans Nielsen fra Åtte på kant med Sønderskovs ridefoged Andreas Saabye, som dog "... kun havde slået ham én gang; det var på Sønderskov vindebro, da ridefogeden tog hans egekæp og gav

Sønderkov, som det tog sig ud efter Bachmanns ombygninger i 1740'erne, set fra nordøst.

ham et slag dermed, fordi han ikke ville gøre plovlav med Morten Lervad.”

Senere forandringer

De skriftlige kilder afslører, at den nuværende østfløj blev opført af hofjægermester Hans Bachmann i 1740'erne.

I samme ombæring ændrede han hovedfløjens vinduesrytme, så facaderne opnåede deres nuværende symmetriske udtryk, ligesom husets indvendige rumdisposition er et resultat af disse ombygninger. Også kælderen undergik forandringer. På et tidspunkt i 1700-tallet erstattede et tøndehvælv et ældre bjælkeloft i kælderen vestlige del. Mellem 1768 og 1796 blev de to tårnes øverste etage nedtaget, så de fremstod jævnhøje med hovedfløjen og den nye

østfløj. Endelig blev den tilbageværende del af det sydøstlige hjørnetårn nedrevet tidligt i 1800-tallet, hvorved herregården opnåede sin nuværende fremtoning.

Sønderkov er som nævnt allerede kendt fra 1400-tallet. Udgravningerne gav dog ikke svar på, hvor det ældste middelalderlige Sønderkov skulle findes, men det var med stor sikkerhed ikke under den nuværende herregårdsbanke. En del herregårde var i middelalderen i realiteten små privatborge, som var placeret i utilgængeligt terræn. Muligvis skal Sønderkovs forgænger derfor findes sydligere i det sumpede område ved Kongeåen.

Arkæolog Søren Brøgger

Nyt fra butikken

I museumsbutikken kan man lige nu købe en nyudkommet bog af Klara Sørensen: "Historien om Højskolernes Håndarbejde", udgivet af Fonden Højskolernes Håndarbejde.

Højskolernes Håndarbejde var gennem mere end 50 år rammen om en aktiv indsats for at fremme og udvikle håndarbejdsområdet inden for de frie skoler. Det skete ved at arrangere kurser for håndarbejds lærere samt afholdelse af udstillinger. Sideløbende hermed drev man også et udsalg med håndarbejdsmodeller, stoffer og garner. Målet med udsalget var pædagogisk. Man ønskede at udvikle sansen for stil og skønhed. Midlerne var udvikling af nye modeller samt fremskaffelse af kvalitetsvarer i stoffer, farver og garner.

I årene fra 1933 til 1951 blev virksomheden drevet af et udvalg nedsat af Foreningen for Folkehøjskoler. Bag oprettelsen stod en række aktive højskolelærere, blandt andet søstrene Charlotte Rud og Margrethe Christiansen,

døtre af forstander Jacob Appel, Askov Højskole. Udsalget kom til at ligge hos brugsforeningen i Askov. Da opgaverne med tiden steg, blev der i 1951 oprettet et selskab med navnet Højskolernes Håndarbejde. Dette fik i 1954 egen virksomhed i Kerteminde med et betydeligt salg af håndarbejdsmodeller, stoffer og garner til de frie skoler, aftenskoler, oplysningsforbund og ældreomsorgen.

I 1985 blev Højskolernes Håndarbejdes bygninger og salgsvirksomhed solgt til en privat virksomhed. Håndarbejdsfagets tilbagetrukne plads i skolen og kvindernes høje erhvervsaktivitet, som ikke levede meget tid til håndarbejde, havde trukket tæppet væk under Højskolernes Håndarbejde. Provenuet fra salget overgik til en fond, som støtter forskning, forsøg og udvikling inden for håndarbejde.

Bogen, som er på 122 sider, fortæller historien om Højskolernes Håndarbejde fra begyndelsen i 1933 til salget af virksomheden i 1985. Prisen er 120 kr.

I juli måned havde 14-årige Freya Kretzschmar, her igang med at lime et kar fra 1700-tallet, en uges praktik på Sønderskov med fokus på arkæologien. I artiklen fortæller Freya om sin opfattelse af arkæologien efter praktikopholdet og om sine oplevelser på Sønderskov. Foto: Lars Grundvad.

Arkæologi – Indiana Jones- eller støvsamlerarbejde?

En svær størrelse

Arkæologi kan være svært at bedømme udefra. Hvordan foregår det? Er der acti-

on i det? Sidder de bare og støver ting af? Alle disse spørgsmål farer gennem hovedet, når man støder på emnet. Men

hvordan ser arkæologi ud indefra?

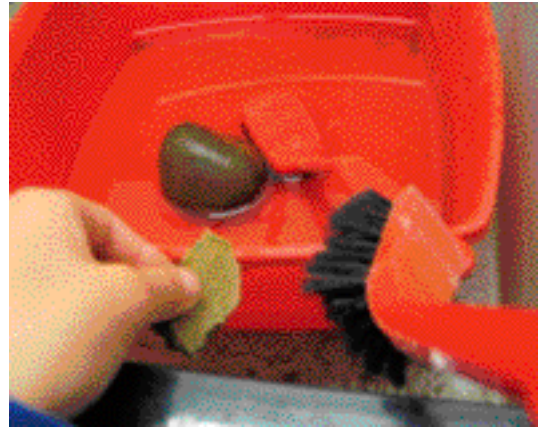
Analyse af arkæologi

Med hensyn til arkæologi må man sige, der er fordomme nok. Selvom de strækker sig vidt og bredt, kan man vist forkorte det til et enkelt spørgsmål: Arkæologi - Indiana Jones- eller støvsamlerarbejde? Jeg må erkende med det samme, at der ikke er et entydigt svar, men en analyse tager man aldrig skade af.

I løbet af min praktikuge har jeg observeret, og selv prøvet, lidt arkæologisk arbejde og således kommet frem til følgende. I arkæologien laver man i korte træk fire ting: udgraver, skriver rapporter, bearbejder fund og holder foredrag. Jeg bedømmer, ud fra sukkelydene fra kontorerne, at rapporterne er den tunge del af arbejdet. Det kan selvfølgelig være sjovt, men det er og bliver nok den hårdeste del.

Til gengæld bliver udgravningerne rost til skyerne. Desværre foregår det bare ikke som i gamle dage, hvor man udpegede et sted, der så godt og spændende ud og gravede. Nej, i dag må arkæologerne trække på skuldrene og sige: "Vi har ikke pengene til det." Og siden penge ikke vokser på træerne, må de vente på, at nye bygninger skal laves, eller ledninger graves ned. Først da kan holdet rykke ud og undersøge de steder, der alligevel skal jævnes med jorden. Derfor er jeg kommet frem til, at arkæologer ikke alene gør arkæologiske fund ... de redder dem.

Derefter kan de bearbejde de nyligt opdagede skatte, hvilket indebærer at vaske (de robuste ting), børste (de skrøbelige og letopløselige ting), nummerere (alting) og lime fund, såsom ødelagte kar, sammen. Alt dette fik jeg

Rensning af fund. Foto: Freya Kretzschmar.

lov til, ikke bare at se, men også prøve. Jeg bearbejdede naturligvis ikke de vigtigste fund, men bare det at få lov at prøve var en ære. Efter at have vasket, børstet og nummereret lidt, stødte jeg på en kasse med en del skår, der ifølge min vurdering kunne blive til noget nær en hel skål. Jeg tog nogle stykker ud og fandt et par, der passede sammen. Martin Poulsen, museumsinspektør for forhistorisk arkæologi, kom forbi, hentede limen og efter nogle hurtige instruktioner startede jeg på projektet. Der gik to, tre dage med limede fingre, men det var det hele værd. Til sidst stod jeg med en skål, der kun manglede nogle få skår.

En anden side af det at bearbejde fund er at sætte udstillinger op, så også offentligheden kan se, hvad der sker i den arkæologiske verden. Også der fik jeg lov at være med, nemlig da Scott Dollar, museumsinspektør for forhistorisk arkæologi, udstillede en ragekniv, hvilket var oldtidens barberingsredskab.

Foredragene har jeg ikke fået så meget indsigt i, men jeg går ud fra, at det er som med andre foredrag. Med et interesseret publikum er det altid sjovt at videregive viden, mens et trætt og uinteressert pub-

likum kan få mange til at miste modet.

Med alle mine oplevelser i tankerne er jeg kommet frem til den konklusion, at arkæologi er en blanding af Indiana Jones og støvsamleri. Derfor har jeg valgt at kalde det "roligt-Indiana-Jones-arbejde". Selvom man ikke svinger sig i lianer, eller løber rundt i junglen med indfødte efter sig, er det, arkæologi går ud på, spændende og vigtigt. Den lidt tungere rapportdel inkluderet. Nogle vil måske spørge, hvorfor vi har arkæologer, hvorfor vi graver, hvad der hører fortiden til, op, eller hvorfor arkæologi overhovedet er vigtigt? Til dem vil jeg komme med min egen lille konklusion. Arkæologi er vigtigt, for hvor ville vi være, hvis vi ikke kunne lære af alle de fejl eller succeser, vi har haft før i tiden? Arkæologi er vigtigt, fordi vi kan bygge videre på vores forfædres erfaringer, og derved nå vores mål. For længst glemte metoder bliver husket ved hjælp af fund. Derfor har vi brug for arkæologer. Det er dem, der i samarbejde med andre finder ud af, hvordan vi gebærdede os engang. Hvis vi ikke gør os umage for at huske, hvordan tingene foregik, vil vores forfædres tillærte viden gå i glemmebogen, og hvis en fatal ulykke skulle ske, skal

vi starte forfra igen. Men udover det er der selvfølgelig også noget, der hedder "af ren og skær interesse", hvilket er en vigtig motivation.

Oplevelse af opholdet

Mit indtryk af Museet på Sønderskov kan udtrykkes med et ord: smukt, usandsynligt smukt. Det første man ser, når man sætter sine fødder på museets grund, er det prægtige syn af hovedbygningen. Hvid og flot tårner den sig op midt i al herligheden. Rundt om svømmer der guldfisk mellem andemaden i voldgraven, der omkranser bygningen. Denne skønhed så jeg i hele sin størrelse, da jeg blev vist rundt. Der blev fortalt om hovedbygningens historie såvel som udstillingerne indeni den, om den hyggelige restaurant nedenunder, der laver alting fra bunden, kontorerne, hvor museets ansatte arbejder, magasinerne m.m. Og når éns hoved ikke kan optage flere oplysninger, kan man bare gå ud og nyde skønheden omkring én. For hvis der er noget, personalet på Sønderskov ikke kan klage over, er det beliggenheden. Det er omgivet af et naturparadis uden lige. Hvad enten man er til velplejede bede og stier, eller

Flotte, velholdte bede.

Foto: Museet på Sønderskov.

Små stier langs vildnisset.

Foto: Freya Kretzschmar.

*Museet på Sønderskov, hovedbygning.
Foto: Freya Kretzschmar.*

mere vild natur, så er det der. Det er, som Martin Poulsen udtrykte det: "En oase". Jeg selv gik rundt i flere timer helt opslugt af denne skønhed, hvor jeg stødte på mere end blot planter. Også et rigt dyreliv kan man nyde godt af med både hjorte, små søde frøer, sommerfugle, den dejlige lyd af fuglekvidren,

snoge, måske hugorme, og der siges også at være grævlinger, selvom hverken jeg eller Martin har set nogen. Og hvis man drister sig lidt længere ud, støder man på endnu uopdagede skønheder så som vildtvoksende orkidéer.

Og jeg kan bestemt heller ikke klage over de mennesker, der har vejledt mig i praktikugen. De har været både venlige og imødekommende. Det har været en fornøjelse at være praktikant på museet på alle tænkelige måder. Det var også en enormt dejlig oplevelse at se, hvor godt personalet arbejder sammen, til trods for håndværker-jargonen, som jeg for resten synes var lidt sjov.

Jeg kan klart anbefale Museet på Sønderskov. Det er et sted, der er værd at køre efter, både for natur- og for historieoplevelsen.

Praktikant Freya Kretzschmar

KONTAKTANNONCE

Spændende egnsmuseum på en fantastisk dejlig herregård i de skønneste omgivelser ved Brørup søger en god ven og hjælper en gang om måneden i tidsrummet kl. 11-16 i weekender og på helligdage, hvor det faste personale ikke holder mig med selskab.

Jeg vil gerne have dit besøg og din assistance, da der ofte kommer en del nysgerrige mennesker for at se på mig. Du vil ikke være alene, da jeg altid har besøg af en anden hjælper, så I vil være to på hver vagt.

Skal vi ses engang imellem? Så kontakt museumsvert Hanne Petersen på

billetmærket: Frivillig kustode via mail: hp@sonderskov.dk eller tlf. 7538 3866.

*Museet på Sønderskov
Sønderskovgårdvej 2, 6650 Brørup.*

De lokalhistoriske arkiver

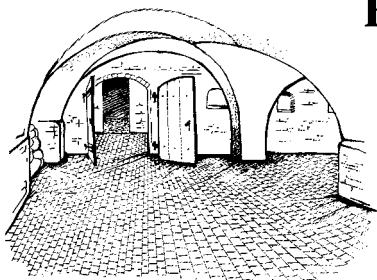
Vi har på dette sted tidligere annonceret åbningstiderne for de lokalhistoriske arkiver i Holsted, Brørup og Vejen Kommuner. Da museets geografiske ansvarsområde nu er udvidet med den gamle Rødding Kommune, er der nu ikke længere plads til alle de lokalhistoriske arkiver i museets område. Vi har derfor valgt kun at annoncere åbningstiderne for de arkiver, der direkte hører under museet.

Vejen Lokalhistorisk Arkiv

Adresse: Østergade 2, 6600 Vejen
Telefon: 79 96 52 75
Email: vejenarkiv@sonderskov.dk
Leder: Linda Klitmøller
Åbningstid: Tirsdag og onsdag 9-14
Torsdag 8-12

Lokalhistorisk Arkiv Holsted

Adresse: Vestergade 17, 6670 Holsted
Telefon: 75 39 20 10
Email: holsted-lokalarkiv@mail.dk
Leder: Klaus Hansen
Åbningstid: Onsdag 14-18 eller efter aftale (ring på 75 39 23 28 eller 75 39 26 29).

Restaurant Herregårdskælderen *Museumscafé*

Adresse: Sønderkovgårdvej 2, 6650 Brørup
Telefon: 75 38 38 45
Email: preben@sonderskov.dk
Forpagter: Preben Madsen
Åbningstid: se www.sonderskov.dk